

3 НАРОДНОЇ СКАРБНИЦІ

Українські народні пісні в записях Володимира Гнатюка. Упорядкування, вступна стаття та примітки М. Яценка. «Музична Україна», К., 1971.

Ім'я Володимира Гнатюка — видатного українського вченого і громадського діяча революційно-демократичного напрямку займає почесне місце в історії вітчизняної науки та визвольного руху на Україні кінця XIX—початку XX ст. Святкування сторіччя від дня народження фольклориста й етнографа, плідного публіциста та літературознавця, невтомного збирача, видавця і дослідника народної творчості мало широкий відгомін не лише на Україні, але й поза її межами.

В серії окремих досліджень, статей, спогадів про «феноменально-щасливого збирача» народної творчості, як влучно його називав Іван Франко, помітним явищем є збірка українських народних пісень у записях Володимира Гнатюка. Протягом 1894—1903 рр. В. Гнатюк посилено збирав і розробляв народну творчість. Він мандрував по карпатських і подільських селах, відвідав Присяшчину і Воеводин. Найважливішою справою свого життя він вважав збирання і видання народних пісень.

Упорядник М. Яценко справедливо пише в передмові до книги, що «глибоке знання живого фольклорного процесу, усього укладу життя народу епохи бурхливого розвитку капіталізму, нагромадження і систематизація величезного за обсягом, різноманітного за жанрами та тематикою фольклорного матеріалу стали для В. Гнатюка своєрідним монбланом наукових фактів, на гранітній основі якого він робив глибокі й авторитетні наукові узагальнення, збагачуючи своїми науковими працями теорію фольклористики».

Народні пісні, вміщені в збірці, належать здебільшого до періоду найпліднішого його творчого десятиріччя. Більшість з них раніше не друкувались.

На сторінках книги оживають назви сіл, де він робив записи. Тут і Мшанець на Бойківщині (1893, 1899, 1902 рр.), Григорів, Пужники, Веселів (рідне село Гнатюка), Жижомин та інші оселі на Тернопільщині (1893—1899, 1902 рр.), гуцульська Криворівня (1900 рр.) тощо. У цих селах В. Гнатюк зумів розшукати незвичайних людей — простих селян, пам'ять яких берегла величезну кількість пісень, оповідань, легенд, пере-

казів. Так, тільки один Гриць Олішак з Тернопільщини переповідав В. Гнатюкові твори народної словесності повних одинадцять днів по 10—12 годин на добу, так і не вичерпавши свого багатого репертуару.

Поряд з календарно-обрядовими піснями (гаївки, колядки та щедрівки), весільно-обрядовими (бойківські ладканки) розкривається скарбниця родинно-побутових пісень (пісні про кохання, про родинне життя і жіночу долю), подаються пісні на соціально-побутові теми (про соціальну нерівність та неправду, рекрутські та жовнірські, емігрантські пісні. В цілому ряді записів розкриваються погляди народу на минуле (історичні пісні, балади, співанки-хроніки), глибоке розуміння гумору та комізму (жартівливі пісні, коломийки).

В. Гнатюк у фольклористичі висуває на перший план суспільну функцію народної творчості та її історико-пізнавальне значення. Тому й зрозумілий його посилені інтерес до суспільно-політичної пісні, в якій найбільш яскраво виражені потреби й прагнення трудящих, суспільні ідеали народу.

Характерною тематичною своєрідністю народних пісень, записаних В. Гнатюком, є їх гостра життєва конфліктність, забарвлена похмурими, інколи й трагічними тонами тогочасної дійсності. Тому має рацію упорядник, стверджуючи, що «із Гнатюкових записів з пісні до пісні, «в котрій людь весь плаче», вимальовується безрадісний образ народного життя Східної Галичини кінця XIX—початку XX століття, правдивий обвинувальний документ, що ніколи не втратить свого пізнавального значення і художньо-естетичної цінності».

Збірка «Українські народні пісні в записях Володимира Гнатюка» є науково-популярним виданням. Однак уже те, що упорядник увів до неї велику кількість фольклорних творів, які досі не публікувались, надає їй вагу наукової праці. До того ж збірка практично містить усі пісенні записи фольклориста із Східної Галичини, відтворює картину фольклорних досліджень у цій частині України у доволі повному обсязі, отже, збагачує фольклористику новими фактами.

Цінність видання фольклорних записів залежить не лише від способу публікації самого тексту, який повинен бути бездоганим, але й від тих наукових принципів, що кладуться в його основу, зокрема від рівня текстологічної підготовки, приміром, передмови тощо. Варто підкреслити, що науковий апарат книги цілком задовольняє фахівця-фольклориста. Примітки становлять необхідний текстологічний коментар, що стосується місця і часу запису, підстави публікації тощо. Вступна стаття написана на підставі глибокого використання праць В. Гнатюка, його листування, відгуків сучасників (серед них І. Франко, М. Ко-

цюбинський, М. Яцків та інші), праць інших дослідників та архівних документів. Це говорить, що М. Яценко успішно продовжує вивчення діяльності В. Гнатюка, розпочате ним книгою «Володимир Гнатюк. Життя і фольклористична діяльність» (1964). Самостійне наукове значення, на нашу думку, має подана упорядником у передмові схема тематичних груп пісень загальнонаціонального поширення.

Деякі записи фольклору, зроблені В. Гнатюком, його статті та листи публікувалися в журналах, тематичних збірниках. Відверто кажучи, все це дуже і дуже невеличка частина наукової, публіцистичної, епістолярної творчості людини, з діяльністю якої пов'язаний розквіт фольклористики кінця ХІХ ст.—першої чверті ХХ ст. не лише на Україні, але й слов'янському світі взагалі. Його наукова спадщина розпорошена по виданнях, які давно стали бібліографічними раритетами.

Рецензоване видання є свідченням того, що проблема задовільної, узгодженої з науковими вимогами текстології, передачі фольклорних записів українською мовою кінця ХІХ—початку ХХ ст. з її діалектними особливостями все ще чекає свого розв'язання. На нашу думку, в таких ви-

падках все ж таки треба з максимальною скрупульозністю зберігати говіркові риси не тільки в наукових, але й у науково-популярних виданнях. Зрозуміло при цьому, що суто правописні моменти треба передавати згідно з діючим правописом. Відсутність єдиних правил публікації текстів у наукових і науково-популярних виданнях викриває шлях до невмотивованих змін в оригінальних текстах, які кожний упорядник робить по-своєму. Якоюсь мірою це стосується і рецензованої збірки (наприклад, залишаються гуцульське «дераве», «цюлювати», «Івасе», а «обизвався» виправляється на «обизвався»). Очевидно, лише опрацювання і видання правил публікації може припинити суб'єктивне «прочитання» текстів.

Є ще окремі зауваження до збірки (приміром, брат В. Гнатюка Гілярко (стор. 5) — це не Ілля, а Іларіон), але, звичайно, вони не зменшують її загальної високої оцінки.

Заслуговує доброго слова мистецьке оформлення книги (художник В. Перевацький). В ілюстраціях книги відбилосся вдале поєднання сучасного трактування образу з традиціями народного мистецтва.

Василь ВАСЬКІВ.